

world educational space. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка.* 2018. № 1. С. 54-62.

Мирослава ВІННИЧУК

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ОСВІТНІЙ ДІАЛОГ ЯК СПОСІБ ПОДОЛАННЯ ЦІННІСНОЇ КРИЗИ

Стержнем особистості є її цінності. Вони впливають на ставлення до оточуючого світу і до самого себе, на міжособистісні стосунки, на стиль життя людини у соціумі і її вплив на нього. Саме в суспільстві цінності «живуть»: постають узагальненим варіантом правил якісного співжиття, сприймаються одними людьми, відкидаються іншими, втрачають свою актуальність з плином часу чи знову відроджуються всередині окремих особистостей. Ціннісно-сміслова сфера — динамічний і складний конструкт, який не має чітко окреслених меж і терміну дії, тому може змінюватися протягом життя. Такі перебудови можуть спричинити різноманітні суспільні процеси. Сьогодні ми спостерігаємо за викликаними війною змінами в аксіологічній сфері як всього соціуму загалом, так і окремої особистості зокрема. Саме зараз, як ніколи раніше, актуальності набуває діалогічний підхід в освіті, де в основі лежить смислове переживання учнем кожної освітньої ситуації для становлення його цілісної особистості.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства — період ціннісної кризи, яку Т. Титаренко визначає як «тривалий і водночас гострий внутрішній конфлікт з приводу життя в цілому, його сенсу, напряду, що передбачає пошук нової траєкторії саморозвитку особистості, нових можливостей реконструкції життєвого світу». Криза — час болю і страждання, але й можливість перебудови і вчасних змін. Саме вона ініціює «перегляд головних цінностей і життєвих

орієнтирів, ревізію значущих стосунків, вчасну відмову від діяльності, яка вже перестала стимулювати саморозвиток» [5, с. 44].

Людина у кризовій ситуації стає особливо чутливою до всіх, навіть найменш слабких, зовнішніх впливів. Внутрішня реакція у цій ситуації може бути непередбачувано сильною і несподіваною. О. Петрунко вивчає ціннісну кризу в наших реаліях війни і її яскравим проявом називає подвійну мораль, що створює загрозу накопичення дистресового досвіду. На думку дослідниці, «неможливість розв'язати цей конфлікт формує комплекс вивченої беспорядності, спричинює відмову від моралі, або ж відтворення чогось середнього між багатьма різними, часом взаємовиключними морально-ціннісними трендами» [3, с. 57]

Науковиця говорить про ціннісну кризу особистості загалом, і ні словом не згадує освіту, але мовби описує атмосферу традиційної школи, зорієнтованої на накопичення інформації. У таких умовах учні і студенти відірвані від реальності, знаходяться під куполом книжкових істин, які ніби захищають їх від страшного і ворожого зовнішнього світу. Але цей «захист» не вічний, коли його дія завершується, вчорашні відмінники перетворюються на беспорядних немовлят, якими їх навчили бути. Їхні моральні переконання не витримують перших життєвих штормів, бо насправді ніколи й не були їхніми. Їм прищеплювали цінності, так само як це роблять з яблуною, насильно врізаючи в тіло щось чуже, навіть не намагаючись допомогти розквітнути природним чином. То чи не є традиційна школа джерелом безперервної кризи в житті юного покоління?

Змінити це становище можна, змістивши акценти в роботі педагогів з класичного нагромадження інформації на цілісний розвиток особистості через її внутрішнє пізнання і осмислення кожної освітньої ситуації.

Американський науковець Д. Лістон описує основну діяльність вчителя англійським словом «invitation», що ми можемо перекласти як «заохочення», але також і як «запрошення». Безумовно, це потребує майстерності, але головна вимога до такого запрошення в тому, щоб воно було реальним, переданим вчителем і відчутим учнями. Коли здобувачам освіти постійно підсовують факти

і кажуть, що ці факти правдиві, коли їх просять сприйняти матеріал, що лежить перед ними, не задіюючи їхній розум, здається, що це формує, а не інформує. Навчати з любов'ю до навчання, запрошувати інших вчитися — це щось більше, ніж просто пропонувати вже існуючі погляди, викладати факти, навички та концепції, якими треба оволодіти [6].

Кожне знання має бути насичене особистісним смислом. Процес його знаходження — індивідуальна робота, виконати її замість когось неможливо, але вчитель здатен надихнути учня до ціннісного пошуку, створити в групі безпечні умови для розкриття особистості. Важлива взаємодія, адже «ситуація спільної продуктивної діяльності – це динамічний інструмент самоорганізації особистості, який перетворюється по ходу навчання і забезпечує провідну роль смислоутворення й цілепокладання на всіх етапах навчання» [1, с.27].

На прикладі ЗВО про такі діалогічні стосунки між викладачем і студентом говорить Г. Радчук, наголошуючи на важливості становлення «суб'єктних позицій, коли викладач не стільки вчить, скільки створює умови для самоактуалізації особистості студента, здійснюючи смислопокладання в освітній процес». Студент, у свою чергу, актуалізує смислопошукову діяльність в освітніх ситуаціях [4, с. 19].

Детальніше розуміння цього підходу знаходимо в спільних дослідженнях з З. Карпенко. Науковиці розглядають аксіогенез особистості студента в межах культурно-феноменологічного підходу. В основу цього процесу покладено уявлення про спорідненість і гармонійність трьох психічних форм онтогенетичних перетворень людини як суб'єкта культури: реальної, ідеальної та медіаторної. Реальна форма — студент як суб'єкт смислопошукової активності в освітньому середовищі та інтенціональне джерело потенційних професійних смислів. Під ідеальною формою розуміється викладач як суб'єкт освітнього смислопокладання та носій професійно-втілених культурних форм аксіосфери. У медіаторній формі виражається поєднання двох попередніх, це середовище взаємозв'язку реальної та ідеальної форм репрезентує освітній діалог суб'єктів

вищої професійної освіти як універсальний механізм аксіогенезу особистості студента [2].

Освітній діалог — це взаємодія активних суб'єктів, спрямована на емоційне проживання і наповнення смыслом навчального предмету, яким їхнє спілкування опосередковане. Це спільний пошук шляху досягнення освітнього змісту. І водночас це середовище природного і гармонійного розвитку ціннісно-смыслової сфери особистості.

Отже, знання ніколи не повинні бути єдиною ціллю школи, а в умовах ціннісних перебудов суспільства поготів. Для підтримки психологічного здоров'я всіх суб'єктів освіти і досягнення глибинної мети їхньої взаємодії, ми пропонуємо впроваджувати в практику освітній діалог. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей особистісної готовності майбутніх педагогів до діалогізації освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяконов Г. В. Психологія навчання у вищій школі: діалогічний підхід. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. 2013. № 121(1). С. 24–28. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2013_121(1)_8)

2. Карпенко З. С. Аксіопсихологія особистості. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 24–25 квітня 2014 р. Хмельницький : ХНУ, 2014. С. 18–20.

3. Петрунько О. В. Ціннісна криза особистості в умовах війни. *Підтримка психологічного здоров'я особистості в умовах війни* : матеріали VI Всеукр. психол. читань «Удосконалення професійної майстерності майбутніх психологів», м. Умань, 21 квіт. 2023 р. / Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2023. С. 56–60.

4. Радчук Г. Освітній діалог як інноваційна гуманітарна технологія професійного становлення особистості у ВНЗ. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2017. Вип. 1. С. 15–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2017_1_4

5. Титаренко Т. М. Життєва криза і психологічне здоров'я особистості. *Особистість як суб'єкт подолання кризових ситуацій: психологічна теорія і практика* : монографія / за ред. С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової, В. Л. Зливкова. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. С. 39–60.

6. Liston D. The Lure of Learning in Teaching. *Teachers College Record*. 2004. Vol. 3, no. 106. P. 459–486.

Ганна ЧАЙКОВСЬКА

кандидат біологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я В СИСТЕМІ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сьогодні сучасному суспільстві доводиться долати чимало викликів, серед яких вирішення воєнних конфліктів та загроза ядерної війни, охорона навколишнього середовища та збереження біорізноманіття, забезпечення стабільного економічного розвитку та належної якості життя людей тощо. Необхідною умовою досягнення цих змін є потужний людський потенціал, а показником його якості – здоров'я суспільства загалом та кожної людини зокрема.

Здоров'я – це капітал, на базі якого можливий сталий розвиток суспільства, адже здоров'я нації є одним з найважливіших елементів економічного, соціального та культурного розвитку цивілізації. Кожна високорозвинена країна у світі дбає про зміцнення здоров'я своїх громадян, покращення рівня його показників.

Проблема здоров'язбереження в останні десятиліття набуває глобального масштабу. Вона є в переліку глобальних цілей сталого розвитку (ціль 4. Міцне здоров'я) і виступає показником духовного, соціально-економічного та медико-біологічного рівня добробуту держави, адже лише стає суспільство може забезпечити збереження здоров'я людей. Це відбувається завдяки охороні навколишнього середовища, доступу до якісної медичної допомоги, соціальній